

Titel: Svar til Philopatreia angaaende de Geistliges Indkomster, af Philalethes.

Citation: "Svar til Philopatreia angaaende de Geistliges Indkomster, af Philalethes.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2*, A. F. Stein, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_002-shoot-workid1_002_015.pdf (tilgået 06. december 2021)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

[↩](#)

Svar til Philopatreia angaaende De Geistliges Indkomster,

Philalethes.

Qvo causa melior, sorsqve deterior trahit, Inclinat animus, semper infirmo favens.

STAT.

Kjøbenhavn 1771, trykt hos August Friderich Stein.

[2](#)

[3](#)

Min Herre!

Jeg elsker det Mod og den Frihed, hvormed De forelegge Publicum Deres patriotiske Anmerkninger over de vigtigste Materier. De har Ret, at "Patriotiske Tanker intet nytte, saa længe de qvæles i Fødselen; de maae her frem for Lyset, Hvor de kan bedømmes, oplyses, imodsiges og forsvares; og da kommer det Nyttige frem med Sandhed." Denne

[4](#)

Tænkemaade gjør Dem Ære, og adskiller Dem fra de tillidsfulde Projectmagere, som klage over Egensindighed og Vedhængenhed ved det Gamle, saasnart man ikke amager alle deres Indfald uden Prøvelse som Orakler. Den giver mig tillige det Haab, at i Fald De skulde finde nogle af mine Erindringer imod Dem grundede, De da besidde Patriotisme nok til offentlig at tilstaae, at Deres Nidkierhed i nogle Stykker har forledet Deres Indsigt, og til at viise for Verden, at De have ligesaa meget Mod til At igienkalde ikke nok overlagde Forslag, som til at sige ubehagelige og forhadte Sandheder.

Jeg antager mig Præsteskabets Sag imod Dem; men jeg er selv hverken Præst, eller Præsters Tilhenger. Jeg vil tale med Dem som Patriot, og sette alle forudfattede Meeninger baade for og imod Standen tilside. Og hvor ønskede jeg, Min Herre, at De havde gjort det samme, og ikke blottet Dem for den Mistanke, at De maaskee ikke vare i

[5](#)

Sen Fatning, hvori man bør være, naar man med Upartiskhed skal føre det Almindeliges Sag imod Geistligheden! De har betient Dem af nogle Vaaben, som man er vant til at ansee som Frietænkeres Vaaben: og hvor let kan man da ikke falde paa de Tanker, at det er meer de Geistliges Lære, end deres Indkomster, meer Religionen, end Staten, De have haft for Øyne! og hvilken Mark aabne De da ikke selv for Declamationer og Forkiættelser! Fra mig have De intet at befrygte for saadanne Vaaben. Jeg vil tale med Dem om de Geistliges Indkomster, som om en Statsmaterie. Vi ville betragte de Geistlige, for saavidt de ere nyttige Borgere i Staten, og sette al anden Betragtning tilside.

For at føre en ordentlig Strid med Dem, maa jeg bringe Deres Tanker i denne Materie til visse Hoved-Stykker; endskiønt det bliver dog fornødent at følge Dem næsten Skridt for Skridt, efterdi De har valgt et adspredt Foredrag, som bestaaer meer i vittige

[6](#)

Indfald, end i sammenhængende Beviis. — De bestriide tre Ting. 1. De Geistliges Indkomster selv, som ere for store. 2. Maaden at hæve dem paa, som er for bebyrdende for det Almindelige. 3. De Geistliges Antal, som ligeledes er for stort: og endelig legge De noget til om Deres Dragt, hvilket De dog selv ikke ansee for nogen Hoved-Sag.

"Den Geistlige Stand, sige De, er en umistelig Stand i et Land, men dens Indkomster ere i Almindelighed for store." Dette sige De, men Beviset finder jeg ingensteds. Af den Maade, hvorpaa De forklare Dem herover, bør jeg slutte, at De ansee de Geistliges Indkomster for store imod deres Arbeide. Thi De legge til: "det er fandt, en Arbeider er sin Løn værd, — men lønnen skal være proportioneret efter Arbeidet." Godt! det kommer altsaa an paa, af vi gjøre os det rette Begreb om de Geistliges Arbei-

[7](#)

de, og at vi siden treffe den rette Proportion imellem Arbeidet og Lønnen.

En Præst, vil De maaskee sige, præker engang om Ugen, sidder engang Skrifte, døber et Barn, vier et par Folk, kaster Jord paa en Død! Der har vi hans store Arbeide! Leg det tilsammen, det gjør neppe to Dage om Ugen, al den øvrige Tid er han ledig. — Men, Min Herre til at bedømme et Arbeides Storhed, maae man ikke allene tage Tiden i Betragtning, som udfordres til at forrette det; thi ellers vilde det blive et større Arbeide at sye en Klædning, end at udkaste en vigtig Operations-Plan i Feldten, efterdi den sidste har kostet mangen stor og erfaren General mindre Tid, end Skræderen hans Klædning. De maa see paa den foregaaende Indsigt, som udfordres til Arbeidet, De maae see paa de baade naturlige og erhvervede Dueligheder, som Arbeidet kræver, naar det skal forrettes vel, De maae see paa Arbeidets Følger. Og i denne Betragtning

[8](#)

vil jeg skienke en Præst alle hans Ministerial Forretninger, og lade ham allene gjøre een god Prædiken om Ugen: han skal i mine Øine have gjort et større Arbeide i een Uge, end en Toldbetient, eller Postbetient o. s. v. i et heelt Aar. — De maae ikke sige mig, at mangen en Prædiken rystes af Ermet, hvori der ikke er sund Fornuft, end sige Spor paa overordentlig Duelighed; mangen en Præken, som ingen andre Følger har, end en blød Canapee vilde have. — Her spørges ikke, hvor stort de Geistliges Arbeide i Almindelighed er, men hvor stort det burde være, naar der skulde forrettes til Gavns: og da vilde det i mine Tanker udfordre at en Geistligs Tid, for ved Læsning, Eftertanke, og Erfaring at danne sig til fin Post, allene som Prædikant.

Men, Min Herre, det var at gjøre sig et alt for indskrænket Begreb om de Geistliges Arbeide, ifald man vilde bedømme det blot efter en Prædiken, og nogle Minesterial-

[9](#)

Forretninger. Hvad holde De den Deel af en Præstes Arbeide for, som angaaer Sielesorgen? — Sielesorgen! — et uforstaaeligt Ord! — jeg burde have ventet det. For da at rette mig noget meer efter Dem, ville vi for det første sette den Deel af Sielesorgen, som angaaer det andet Liv, tilside, og ikkun kalde det øvrige Opsigt over Sæderne. Nu paastaaer jeg, at ingen Stat ordentlig kan forvaltes uden saadanne Opsynsmænd, til hvilke den gemeene Mand ikke allene har en stor Fortrolighed, men for hvilke ogsaa en vis Ærbødighed, som Embedet selv maa opvække, er indprentet ham. For at understøtte det, som jeg har paastaaet, fordrer jeg blot, at De indrømme mig, at Krigs- Told- og Consumtions-Betienter allene ikke gjøre et Rige lykkeligt, og ikke forslaae til, enten at holde et oprørisk Folk i Tømme, eller at skynde et roligt Folk til sin Pligt. Vor næste Spørsmaal er, om da disse nødvendige Opsynsmænd over Sæderne bør være Geistlige eller Verdslige? — Godt, men førend vi søge Svaret til dette Spørsmaal, ville

[10](#)

vi først foreene os om dets Meening. Er Meeningen denne: om ikke med dette Opsyn over Sæderne kan være forbundet endnu en anden gandske derfra forskiellig Betiening i en og den samme Person; saa nægter jeg det lige frem, efterdi det eene eller det andet Embede vilde lide derunder. Men er Meeningen af Spørsmaalet denne: om ikke en vis Grad af Hellighed kan meddeles den Verdslige, som kan lette ham hans Embedes Førelse? saa ville vi strax sige Ja, og endnu sette til, at denne Grad af Hellighed maatte bringes til den Høyde, at en Opsynsmand over Sæderne kunde endog for Folkets øverste tale Sandheden uden Frygt, naar alle andre tie.

"Naar dette er, som det bør være, saa ere disse Verdslige ikke andet end Geistlige i henseende til den eene halvdeel af Sielesorgen; og Striden kommer da maaskee kun an paa at bestemme Farven af deres

Klædedragt."

[11](#)

"Lad dog engang de Herrer, som saa ubesindig tale imod den Geistlige Stand, lad dem dog engang komme i de Tilfælde, hvor de behøve den Geistliges Hielp. Lad Officieren efter et ulykkeligt Feldtog, for at completere sit Regiment; ile til sin Canton, hvor imidlertid Fienden har huseret rasende. Bonden har alt givet sit Yderste hen; han har intet tilovers, uden sine og sine voxne Børns Hænder. Hvad kan han vel tabe meer, om han modsetter sig Officieren, som vil fratage Ham hans Sønner? Det unge glathagede Ansigt skal i Sandhed ikke tvinge den hele Bondebye, end ikke med hans to Stivskæggede Under-Officiers Hielp. Majestæts Straaler udfare ikke fra ham; og et par nylærte Eeder støde let paa et Par gamle, som ere ligesaa kraftige. Hvad vil nu den unge Herre begynde paa? — hente Hielp fra næste Landsbye. Men om denne jog ham bort med Knipler! o her er intet andet Raad, end hos Stædets Geistlige. Denne maae om Søndagen opmuntre sine Tilhørere af Guds Ord; forma-

[12](#)

ne dem, ikke at hænge deres Hierte ved det Timelige; bede dem at betænke, at den samme Gud tager, som giver; erindre dem at give Kongen hvad Kongens og Fædrenelandets er, selv de indfødte Undersaatter: og om — end Præsten ved saadanne fattelige Grunde ikke erholder nogen frivillig Tilstaaelse, saa forhindrer han dog en Opstand."

"Det behøves just ikke at være Kriig, for at den Geistlige kan Viise den store Indflydelse, han har paa sine Tilhøreres Hierter. Naar smitsomme Sygdomme bortrive dem deres Slegt og Venner; naar Syge, Vandflod, Ildsvaade, Hagel røver, bortfører, fortærer, ødelegger deres smule Eiendom; naar ethvert Hierte forsager, og Bettelstaven staaer næsten ved enhver Dør: hvem skal da gaae i Husene? hvem opmuntre og trøste? I Sandhed hverken Officieren eller Amts-Betienten. Begge vise sig i saadanne Omstændigheder næsten altid kun som en nye Straf af Himmelen; efterdi de, al Umuelighed uagtet, dog

[13](#)

inddrive det Sædvanlige. Hvem skal altsaa sette Mod i den bedrøvede Undersaat? Den Geistlige. Han maae gjøre Huusbesøgelser: Han maa tale: Guds Ord faaer i hans Mund Kraft og Eftertryk igien for de Bekymrede; thi de kan i saadanne sorrigfulde Timer hverken læse, eller forstaae hvad de læse. Kun den Geistliges Foredrag skaffer sig efterhaanden Indgang. Bonden bliver opmærksom, og destomeer, jo ældre hans Præst er. Hvorfor skulde han ikke blive opmærksom? Den Mand taler jo med ham, som har døbt ham, som har beredet ham til Herrens Bord, som har viet ham, som i syge Dage har trøstet hans Forældre, hans Brødre og Slegtninge, hans Børn, ja vel ogsaa ham selv, som har været hos nogle af dem ved deres Sotteseng; kort, som ved alle hans Livs Hovedforandringer har været tilstede som en vigtig Person. O saadan en Mands Taler have Vægt hos Bonden. Den fornemste Raad, og Officeer kunne ikke skaffe sig den. Dertil kommer nu desuden, at Bonden ogsaa

[14](#)

tænker paa den anden Deel af Sielesorgen, og betragter sin Geistlige som den Mand, der bekymrer sig om hans arme Siels ævige Vel; hvilket han ikke tør vente af nogen anden Betient i Landet. Og hvorfor vilde vi tage Bonden det ilde op, at han lidt meer, end andre maaskee, tænker paa sin Siel? Kort, man maa ansee Tingene, paa hvad Side, man vil, saa maa man altid tilstaae, at de Geistliges Stand bliver en af de meest fortienestfulde Stænder."

Jeg har beskrevet Dem en Præstes Arbeide i en Mands * Ord, som jeg fandt at have beskrevet det bedre end jeg kunde, og som jeg er vis paa, De vilde holde for Statsmand og Moralist nok til at kunne bestemme de Geistliges Fortienester i Henseende til det Almindelige. Hans Upartiskhed kan vel ikke komme i Tvivl. Forfatteren af

(*) Abr, vom Verdiensie. S. 374.

[15](#)

protestantiske Auto da Fé! bør ikke ansees for en overdreven Tilhænger af Geistligheden.

Nu kommer det da kun an paa, at udfinde det rette Forhold imellem Præsternes Løn og deres Arbeide. "Lønnen skal være proportioneret efter Arbeidet,, have de sagt. Arbeidet har De nu seet; hvad bør da ikke Lønnen blive? Men jeg vil ikke gjøre overdrevne Fordringer. Jeg vil holde mig til deres egne Ord. "Enhver Embedsmand i en Stat, sig De, bør være saaledes aflagt, at han kan leve anstændigt derved." Godt! meer fordrer jeg ikke for de Geistlige, end at de skulde kunne leve anstændig. Men hvad kalder man at leve anstændig? dette Udtryk er saa misbrugt, at det er vanskeligt at gjøre sig noget bestemt Begreb derom. Den, som i Gaar uden Uanstændighed kunde undvære Tiener, holder det i Dag for anstændigt at have en, og

den, som i Dag lod sig Nøye med een, troer i Morgen, at Anstændighed kræver to. — Men

[16](#)

for dog at have noget Begreb om Anstændighed til at raisonnere efter, forlanger jeg allene, at en Præst i Almindelighed skal kunne leve ligesaa anstændig som nogen anden Embedsmand i Almindelighed: han skal kunne have de samme Bequemmeligheder, gjøre sig de samme Fornøielser, anvende det samme paa sine Børns Opdragelse o. s v. som nogen anden Embedsmand. Og nu holde De Præsternes Indkomster i Almindelighed for stor! Jeg troer, De skal finde, at i Almindelighed ere de Geistlige slettest aflagde af alle Kongelige Betiente. De behage at see til Landet, hvor det største Antal af Præster findes! Hvor mangen Regimentskriver, Amtsforvalter, endog Skovrider o. s v. skulde have Lyst at bytte i Indkomster med de fleste Kræfter paa Amtet? At der hist og her findes en og anden Præst, som har større Indkomster, end en og anden verdslig Betient, gjør intet til Sagen; men heelt imod heelt troer jeg altid, at Præsteskabet beholder det mindste. — Er det anderledes i vore smaa Kiøbstæder? Hvem gjør der den største Figur? Præsten, eller en

[17](#)

verdslig Betient? Jeg troer, De vil ogsaa her finde Præsternes Indkomster i Almindelighed meest indskrænkede. I Kiøbenhavn, det er sandt, ere nogle Præstekald af store Indkomster. Men ere ikke ogsaa mange andre kongelige Betjeneringer der ligesaa indbringende? Hvorfor skulde en Kiøbenhavnsk Præst ikke have ligesaa gode Indkomster, som en Obervisiteer ved Toldboden? ere hans Forretninger mindre vigtige? eller er hans Familie Staten mindre rnatgpaaliggende?

Jeg har allene krævet de samme Indkomster til de Geistlige, som til andre kongelige Betjente. Men jeg kan med Rette kræve noget meer. Er det ikke de Geistlige, man bør vente sig Videnskabernes Opelskning af? Er det ikke dem, der baade selv bør dyrke Videnskaber, og opdrage deres Familie til at dyrke dem? Men Videnskabernes Dyrkelse udfordrer ikke allene et fra qvælende Næringsbekymringer befriet Sind: den kræver ogsaa en vis Bequemmelighed for at

[18](#)

kunne anskaffe sig de fornødne Bøger og Redskaber. — En Geisilig derfor, som vil dyrke Videnskaberne, har nogle Udgifter fleer, end Embedsmænd af andre Stænder, og burde derfor ogsaa have nogle flere Indkomster. — De klage selv et andet Sted over, at Viisdommens Dyrkere gaae nøgne. Hvorledes kan denne Klage bestaae med den Overflødighed, hvori De beskrive de Geistlige at leve? Eller hvad forstaae De ved Viisdommens Dyrkere?

„Det er ey sagt, sige De, at en Præst skal leve i Yppighed.“ Nej, Men den Grund, De give derfor, er hundrede Gange blevet brugt, og ligesaa mange Gange blevet afviist. „Christi Disciple vare fattige, ydmyge og arbeydsomme; deres Efterfølgere bør være ligesaa.“ Bør da Christendommens Lærere være de eeneste, som skulle efterfølge Christi Disciple i Dyder? eller bør ikke alle Christne være deres Efterfølgere? følgerlig hør alle Christne være fattige. Deres

[19](#)

Beviis beviser formeget. Det gjør mig ondt, at De saavel her, som andre Steder har mistydet Skriften, naar den anpriser Fattigdom, for at vise, at Kirkens Lærere bør være fattige. Seer De ikke den uendelige Forskiel, som er imellem Christendommens Lærere nu omstunder, og dem, som i de første Tider udbreedte Christi Lære. Disse forfulgte af den Stat, hvori de levede og lærte, og kunde umuelig blive den Lære troe, som de skulde prædike, naar de alt for meget vilde see paa Velstand, Bequemmelighed og Familie. Derfor kunde Fattigdom og Foragt for Verden ikke nok anprises dem. Vore Lærere beskikkes af Staten selv, de ere ingen Forfølgelser underkastede, som kunde sette dem i Fristelser, de ere fastsatte Borgere i Staten, som bør kunne ernære og opdrage en Familie til dens Beste. Hvilken Forskiel! —

„En Præst kan forrette sit Embede, om han ey holder Heste, Vogn, Kudsk, Tienere, og klæder sig i Silke.“ Det kan

[20](#)

han endda ikke, Min Herre! Heste, Vogn og Kudsk ere gandske fornødne for en Landsbyepræst, naar han ikke vil forsømme mange vigtige Deele af sit Embede; og for en Kiøbenhavns Præst blive de ogsaa en Fornøden» hed, naar han ikke vil leye Vogn, hvilket da vel kommer ud paa eet. Hvad Tienere og Silkeklæder angaaer, da ere de hverken meer eller mindre fornødne, til at forrette et gejstligt, end til at forrette et verdsligt Embede,

— Men den geistlige Stand udkræver Tarvelighed! — Udkræve ikke alle Stænder Tarvelighed, naar det Hele skal blive ved Velmagt? Jeg tilstaaer Dem, den geistlige burde foregaae andre Stænder i Tarvelighed, som i

andre Dyder. Men lad ham gjøre det, faa længe han kan have Ære deraf! og gjør han det, faa lad os ikke straffe ham derfor! Det vilde være en usel Politik, at sette ham i den Forfatning, hvori han ikke kunde være yppig, for at nede ham til Tarvelighed.

— Desuden seer jeg ikke, hvorfor en Præst ikke kan indrette sin Begvemmelighed efter sine

[21](#)

Indkomster, og dog iagttage Tarvelighed. De vil dog vel ikke have alle Præster lige i Indkomster? Næsten skulde jeg troe det, efterdi De spørge, om en Præst ikke kan forrette sit Embede uden Heste, Vogn, Tienere og Silkeklæder. Men bør da Vilkaarene i denne Stand være meer lige, end i andre Stænder? Er ikke Subordination ligesaavel fornøden her, som i andre Stænder? Bør da ikke ligesaavel her, som andensteds være større og mindre Belønninger efter Fortjenesternes Forhold? Hvad skal opmuntre en Landsbyepræst til at erhverve sig de Fortjenester, hvorved han kan gjøre sig værdig til et Kiøbstedkald, eller et Præstekald i Hovedstaden, naar man vil sette en Kiøbenhavns Præst ned i Indkomster til den ringeste Landsbyepræst? Skal da al Spoer til Flid, Lærdom, Nidkierhed borttages af den geistlige Stand? Hvilken Ulykke, om ikke for andet, saa for Videnskaberne! Jeg forundrer mig, Min Herre! at da De skrive om de Geistliges Indkomster i Al-

[22](#)

mindelighed, De ofte tale saaledes, som om De havde Kiøbenhavns Geistlighed allene for Hyne. De tale om de fede Klokker- og Graver-Tjenester, og ville at man fra dem skal slutte op ad til Præsternes Indkomster. Men denne Slutning er ikke altid rigtig. De ville finde Underbetiente ved Kirkerne, som have større Indkomster end Præsterne selv, og derover bør De saa lidet forundre Dem, som om De finde mangt et Bud ved Collegierne, der har bedre Levebrød, end mangen der arbejder i Collegium selv. Men om ogsaa Slutningen var rigtig, saa kan den dog ikkun gielde om Kiøbenhavns Præster; thi hvor, uden i Kiøbenhavn, finde De Klokker- og Graver-Tienester saa feede, som De sige?

De forarge Dem over de saa kaldte ellefte Juniispræster, og vil, at de skulle ansees som Beviis paa Præsternes fede Indkomster. „Man behage kun, sige De, at legge Mærke til ved de tvende Termins-Tider, og see hvor mange Geistlige Renterere her indpassere af Landsbyepræster,

[23](#)

om hvilke man kan sige, med Asaph: Deres Øyne blive borte for deres Ansigtets Fedme." — Deres Vittighed! Min Herre. En Mand, som eyer sand Vittighed, bør ikke tage sin Tilflugt til de falske. Men hvad Terminspræsterne angaaer, faa behage De kun selv at legge Mærke til, om ikke mange flere Landsbyepræste komme i Terminerne til Kiøbenhavn for at betale, som for at annamme Renter. Jeg tør sige, der i Siellands Stift ikke tælles over fire Præster, som ere Renterere, og disse ere det enten ved Arv eller Giftermaal. Men lad det endog være, at ligesaa mange tage, som give Renter. Over de sidste bør De ikke forundre Dem; thi en Landsbyepræst kommer under langt ufordeelagtigere Vilkaar til Embede, end andre Embedsmænd, og kan i Almindelighed ikke sette Boe under to tusend Rigsdaler; hvilken Kapital den største Deel maa forrente. Lad nu den anden halve Deel komme for at annamme Renter; faa er det jo ikke sagt, at deres Embeders gode Indkomster allene have gjort dem til Kapitalister; og om saa var, burde man da misunde dem det

[24](#)

meer. end andre Embedsmænd; allerhelst naar en tarvelig Levemaade havde gjort ligesaa meget, som gode Indkomster? Men hvor mange kunne ikke have faaet Kapitaler ved Giftermaale, eller ved Arv? og naar de først have faaet dem, skal de lade dem ligge døde og ustugtbare? bør de endog gjøre det som Patrioter? Det kan umuelig være Deres Alvor, at de Geistlige ikke bør eye Actier i Handelscompagnierne? thi hvad uanstændigt kan der være i denne Handel? Naar en geistlig Mand ikke vil kaste sine Kapitaler hen, eller lade dem ligge frugtesløse, maa han jo paa en eller anden Maade handle med dem. De maa ikke ansee vore Lutherske Geistlige med de Øyne, hvormed de Catholske fortiene ar anees. Disses Rigdomme ere ofte Staten til Byrde, samles paa det Almindeliges Bekostning, og udgisre en Fond, som er død for det Almindelige. Vore Geistliges Rigdomme erhverves ofte ved Vindskibelighed og Tarvelighed, de cirkulere i Staten, som andre Borgeres Rigdomme, de tiene til at opdrage Borgere for Staten, og komme ved de Geistliges Arvinger ud iblandt andre Stænder. — Aagerkarlene

[25](#)

iblandt de Geistlige forsvarer jeg ikke. Nederdrægtige findes i alle Stænder; men det er ubilligt at sverte en heel Stand for nogle Personers Skyld.

Jeg tænker ikke, min Herre! vi behøvede at gjøre Forslag til de Geistlige Indkomsters Formindskelse, om vi ogsaa holdt den nyttig for Staten. De vil nok formindskes af dem selv. Tidernes Dyrhed, den overhaandtagende Yppighed og Armod, tilligemed den tiltagende Lunkenhed i Religionen skulle formindske

dem uden Hielp af Finanz-Forslage. Men jeg venter mig saa langt fra de store Fordeele af denne Formindskelse, som De lover dem, at jeg meget meer troer, at Vankundighed og Nederdrægtighed da først vilde ret opleve i den Geistlige Stand, og gjøre denne Stand til et Rov for Folk af den nedrigste Herkomst og sletteste Opdragelse.

De bringe nogle Gange Krigsstanden paa Bane, og synes at ønske denne Stand

[26](#)

de Indkomster tillagde, hvilke De vilde have de Geistlige fradrage. Ingen kan agte Krigsstanden meer end jeg: men jeg troer ikke, at store Indkomster er Middel til dens Opkomst. Ære bør være Krigsmandens Drivefier, og ikke Vinding, som meer nedtrykker end ophøyer Sielen, og gjør den uduelig til store Foretagender. Og dersom Overflødighed er, som De selv siger, en Moder af Magelighed og Vellyst, saa er Magelighed og Vellyst ingen Stands Bestemmelse meer imod, end Krigsstandens.

Jeg har været vidtløstig ved den første af de Poster, som De behage at berøre; jeg kan flippe kortere fra de andre. Hvad De sige om den Maade, hvorpaa de Geistlige have deres Indkomster, er, det gjør mig ondt, jeg maa sige det, saaledes overlagt, at De synes at have ført det første det beste, som faldt Dem ind, til Papiret. „Geistlighedens Indkomster, sige De, hindre meget det Almindeliges Fremvæxt.“ Og nu Be-

[27](#)

viset for dette! „Skal et Par Folk giftes, strax trykke Præsternes og de andre Kirkebetienteres Udgivter. Skal er Barn døbes, en Død begraves, ligeledes.“ Men har Præsten ikke Forretninger herved, og er det ikke billigt, at de betales ham? „Ere ikke Brudevielser, Børnedaabe, og Jordspaaakastelse Embedspligter? Er der altsaa ikke aabenbare Uret, at jeg Stykkeviis skal betale dem for det, som er Følgen af deres Embede?“ Og jeg spørge Dem: Er der ikke en Dommers Embeds-Pligt at dømme? Er det altsaa ikke aabenbare Uret, at jeg Stykkeviis skal betale i Retten for hver nye Stevning, Indlæg, for hver nye Opsettelse; hvorved Rettens Betjentes Møye ikkun er en Følge af deres Embede? Kort: Er ikke al saa kaldet Rettens Gebyhr aabenbar Uret? — Er det ikke en Toldbetjents Embedspligt, at eftersee og holde Bog over de Varer, som oplægges? Er det ikke altsaa aabenbar Uret, at jeg maa betale ham Skriverpenge for at antegne det, som er en Følge af hans Em-

[28](#)

bede? — Uretten burde i disse og andre saadanne Tilfælde være endnu aabenbarere, end i Henseende til det, som betales de Geistlige for Embedsforretninger, efterdi i de første Tilfælde et bestemt og befalet hvad som skal gives, og det er en Nødvendighed at give det; men Loven befaler i Almindelighed, intet vist i Henseende til de Geistliges Forretningen, og det beroer paa enhvers Formue og Godhed at give Hvad han kan og vil. — Men disse Udgifter til Geistligheden trykke dog det Almindelige! — trykke da de andre ikke, til Kirkens Betiente, til Toldbetjente o.s.v.? og var det ikke lettere at faae Ret uden Bekostning, at drive Handel uden at besværes med Udgivter til Toldbetiente o.s.v.? — .

„Hvor staaer det skrevet, spørge De, at Præsterne skal opbære Tiender og andre Accidencer?“ Jeg kunde svare Dem: det staaer skrevet i Loven; men det er just det, De er misfornøyet med: De vil, at Præsten ingen Tiender, ingen Accidencer skal oppe-

[29](#)

bære. — Og hvad skal han da leve af? — „Jo! Præsterne burde have en staaende Løn. Alle Ofringer burde afskaffes. Ingen Embedsforretning betales, men al Opvartning ved Kirken skee omsonst fra Præsten af indtil Graverne o.s.v.“ O ja! min Herre! det er let sagt; men væ den Financier, som vilde legge Haanden paa at udføre saadant et Forslag: han vilde snart ødelegge Kongens Kasse, uden at forbedre den Geistlige Stand. Jeg troer selv, at de fornuftige iblandt de Geistlige vilde være enige med Dem, at ønske, at de maatte have en fast Løn, dog at forstaae, naar denne Løn blev forhøyet efter Tidernes tiltagende Dyrhed; thi ellers tabte den Geistlige, som nu annammer sin meste Løn in natura. Jeg troer med Dem: at adskillige og adspredte Sportlers Inddrivelse volde Tidsspilde og Tankernes Adspredelse, som er høyst utienlig for studerende Mand, der bør bruge Tiden til andet, end at tælle Tiende-Næger, Gies og Høns.“ — Men hvorledes gjør man det, min Herre! at

[30](#)

de Geistlige faae en fast Løn, uden at trykke det Almindelige? Vil Kongen betale dem saa stor en fast Løn, at de kunne leve ligesaa anstændigt, som andre Embedemænd; thi der fordre De jo? vil Kongen befrie Bonden og Borgeren fra at ofre og tiende til Præsten, og godtgjøre denne sit Offer og sin Tiende i Penge? Godt! Bonden og Borgeren seer det gjerne. Men kan Kongens Kasse taale disse de Geistliges Lønninger? det blev jo en nye anseelig Udgift for den; hvormed skulde den igien stoppes? De vilde uden Tvivl dog, at Undersaatterne skulde betale til Kongen igien, hvad de sparede at betale til Geistligheden?

- Men betænk, hvad De ønske! Er det

vanskeligt for Præsten at inddrive hos sine egne Sognemænd, hvad ham tilkommer i Tiender og Accidencer; hvor Tusind Gange vanskeligere vilde det blive for de Kongelige Oppebørselsbetiente at inddrive det som Skat; om ogsaa denne Skat blev fat ned til Halvdelen af det, som nu erlægges til Geistligheden. Kort, Min Herre! Deres Forslag er fuld af

[31](#)

Urimeligheder; og jeg troer De vil finde, naar De overlægge Sagen ret, at der er ingen nemmere, og enten for Kongen, eller Lander mindre bebyrdende Maade, hvorpaa de Geistlige kunne lønnes, end den, som er indført. — Var der nogen Post i de Geistliges Indkomster, som jeg skulde ønske forandret, saa skulde der være i Henseende til Accidencerne for Brudevielser og Børnedaab, efterdi disse Ting ikke bør besværes, men snarere opmuntres. Jeg siger forandret; thi at ophæve denne Indkomst for ven uden noget Vederlag, fandt jeg dog betænkeligt, allerhelst i Kiøbstæderne, hvor de aarlige Hoytidsoffere aarlig tage af, og ere nu næsten bragte til frivillige Gaver. Jeg troer heller ikke, at det, som gives til Geistligheden ved disse Leyligheder, trykke saa meget, som hvad der gaaer, i sær paa Landet til de Giestebude og Smause, som saadanne Hoytideligheder udkræver, hvilke paa mange Steder fortære Alterets Offer ti Gange.

[32](#)

De opholde Dem over de Penge, som gives Kirkens Betiente ved Communion og Skriftemaal, og kalde dem en Told paa Salighedens Midler. Dette Udtryk er forhadet, og burde ikke været brugt, naar De vilde ansees for at være upartisk; thi man giver jo dog ikke Penge for at tilstedes til Communion eller Skrifte. Man giver dem ikkun ofte ved den Leylighed, og deri finder jeg intet uanstændigt. Paa mange Steder have Præsterne deres fornemste Indkomster af deres Communicanter. Det er vist nok ikke den sikkerste Maade for dem selv at hæve deres Indkomster paa. Men man betage dem denne; og man skal paa mange Steder lade dem i den yderste Armod. Hvor mange Tienstefolk skulde aldrig betænke Kirkens Betiente, dersom de ikke engang om Aaret. maatte communicere, og ved den Leylighed lade sig see for dem, da mange saaledes undsee sig ved at gjøre dem Møye uden at viise nogen Erkiendtlighed derfor. — Men fordi jeg intet uanstændigt finder i denne Maade at hæve sine Indkomster paa, naar man ingen

[33](#)

sikrere kan udfinde, derfor forsvarer jeg ikke den uanstændige Skik, som bruges i nogle Kirker, at annamme Penge i Skriftestolen. Der er slet ikke Steder til at tage imod Penge, og jeg veed ikke rettere, end at det just af denne Aarsag er forbudet i vore danske Kirker.

De holde det forunderligt, Min Herre! "at læse i Aviserne, naar et Præstekald er ledigt, at man altid setter hos dets Indkomster, at ligesom Lønnen allene og en Gudstienesten var øyemedet af Geistlige Embeder." Og jeg, Min Herre! holder Deres ømme Samvittighed ved denne Leylighed meget forunderlig. Lønnen allene, det er sandt, bør ligesaa lidet være Øyemedet af Geistlige, som af andre Embeder. Men bør den dog ikke være det tillige? bør en Geistlig ikke ligesaavel, som en anden Embedsmand vide, om han forbedrer, eller forværrer sine. Vilkaar ved at søge og modtage et Embede? Havde han allene sin egen Person at sørge for, som de Catholske Geistlige, kunde det være ham ligemeget, i hvad Meenighed, under

[34](#)

Hvad Vilkaar han forrettede sit Embede: han fik vel sagt sit eget usle Livs Ophold. Men han har, eller vil og bør have en Familie at forsørge, og dens Velgaaende kan og bør ikke være ham ligegyldig. Det er desuden dertil fornødent, at Indkomsterne af et Embede vides, at den, som frem for andre holder sig for at have giort sig fortient til større Belønninger, kan vide at melde sig, naar et Embede bliver ledigt, hvormed hans udmærkede Fortienester kan belønnes. Imidlertid nægter jeg ikke, det var ønskeligt, at Geistlige Embeder, som alle andre vigtige Embeder, bleve tilbudte, og ikke søgte. Men hvor vil man vente dette Ønske opfyldt, uden store Forandringer? Saa længe alle Geistlige Embeder i begge Rigerne bør bortgives ved Forestilling af et eeneste Collegium i Riget, er det umueligt andet, end at de bør søges.

Jeg kommer til Deres tredie Post, De Geistliges Antal. „De Geistliges Antal er for stort, sig De. En Kirke kunde gierne besørges med mindre end 3 a 4 Præster. Alle

[35](#)

andre Statens Embeder, blive besørgede med langt ferre Betientere." Men have De ogsaa giort denne Beregning Nøye? hvad er det for Kirker De tale om, som kunde besørges med mindre end tre til fire Præster? De skrive jo dog om de Geistlige i Almindelighed; men af dette Udtryk bor jeg slutte, at De have Hovedstadens Kirker allene i Sigte. Men hvor liden en Deel udgjøre disse af Landets Kirker? og hvor liden Aarfag har man endog at besvære sig over de mange Præster der, naar man kiender Sognenes Vidtløftighed og Forretningernes Mængde! Jeg troer, man kunde uden Skade afskaffe Froprækenerne i Kiøbenhavn, som

andensteds; men jeg troer derfor ikke, man kunde afskaffe Froprækenspræsterne, uden at paalægge de andre Præster saa stor en Byrde, at Embedet vilde lide derunder. De maa stedse betænke, Min Herre! hvad jeg tilforn har erindret. Det er ikke gjort med en Præken; men Sielesorgen, Sielesorgen er det fornemste, og det kan ved de fleste Kirker i Kiøbenhavn ikke bestrides med et ringere Antal af Præster. Holmens Kirke,

[36](#)

f. Ex. har de fleste Præster af alle Kirker i Kiøbenhavn, og dog veed jeg, at man formedelst det store Antal af Communicanter har maattet betiene sig til Skriftestolen af Leyepæster foruden Kirkens ordentlige Præster. — Saaledes seer det ud med Præsternes Antal i Kiøbenhavn. Men De behage, at gaae med Deres Anmærkninger ud paa Landet, som har det største Antal af Præster. De skulle her saa lidet finde 3 til 4 Præster til een Kirke, at næsten allevegne to, undertiden tre Kirker besørgeres af en eeneste Præst. — De bør altsaa regne om igien, Min Herre, førend De vil faae os til at troe, at Præsiernes Antal i Almindelighed er for stort.

Jeg kunde nu sige Dem Farvel, da jeg har besvaret Deres Hovedanmærkninger. Men jeg maae dog endnu legge to Ord til angaaende de Geistliges Dragt, hvilken De ogsaa ønske forandret, fordi den smager formeget, sige De, af den Catholske Suurdey. End ikke heri er jeg af Deres Tanker. Jeg holder det for nyt-

[37](#)

tigt, at enhver Stand havde sin egen Dragt: det vilde blive et stort Middel til at befordre Tarvelighed i alle Stænder, og Tarvelighed anstaaer jo Dog, efter Deres eget Sigende, den geistlige Stand i sær. Betag den Geistlige hans Dragt, og tillad ham at klæde sig som andre! han vil snart gjøre alle Moder med; thi han vil blive anseet for en Pedant, naar han ikke gjør det. Nu derimod veed man, at hans Dragt følger med hans Orden, og man har vant sine Øyne til at finde den anstændig og ærværdig. — Men Dragten er endnu knyttig til noget vigtigere. Den holder mangan, i sær ung, Gejstlig til Sædelighed, og Afholdenhed fra visse Fornøyer, hvori det er godt, at hans Stand ikke tager al den Deel, som andre Stænder. Han kan ikke lade sig see i uanstændige og liderlige Selskaber, hans Dragt gjør ham strax kiendelig. Det seer ilde ud, siger Almuen, at see en Præst i sin Dragt paa Viinhuuse, paa Balle, paa Comoedier. Jeg forsvarer ikke denne Almuens Tænkemaade; men jeg troer dog ikke, at det er nogen Ulykke for en

[38](#)

Præst, at han er nødt til at rette sig efter den. Lad ham klæde sig som andre Folk! han skal da kunne gjøre alting med, om han har Lyst; hans forargerlige Levnet skal langt fra ikke falde saa meget i Øynene, allerhelst i en stor Stad, som nu. Jeg kunde bestyrke dette med Exempler af en anden Kirke, hvor de Geistlige have en friere Dragt, og hvor jeg har seet, dem under deres Dragts Skiul ustraffet at begaae Liderligheder, som for længe siden skulde have skilt en Luthersk Præst ved Kald og Kiortel. — Jeg er derfor saa langt fra at ønske med Dem de Geistliges Dragt forandret, at jeg snarere kunde ønske befalet, at ingen Geistlig maatte lade sig see uden sin fulde Ordensdragt.

Endnu et Ord, Min Herre, til Afskeed. Jeg er ingen Hader af vel overlagte Forslag; thi Uden alle Forslag skulde vi endnu være Bester ligere end Mennesker. Men jeg troer tillige, at man i sine Forslag bør vel vogte sig for, at man ikke smigrer Tidernes Smag. Jo lettere man seer, at Forslagene kunde finde Ge-

[39](#)

her hos vore Tidaldrende, desto varsommere maa man være, og desto nøyere maa man overlægge den, forend man kommer frem dermed. Jeg Har den Ære o.s.v. **den 22 Januar. 1771. Philalethes.

[40](#)